

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№12
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 394 sahifa,
2-dekabr, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijranovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalarini tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayeva X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda

Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Yangi O'zbekiston sharoitida ayollar ijtimoiy faolligini oshirishda psixologik motivatsiya va o'z-o'zini rivojlantirish strategiyalari	26
<i>Xuseynova Abira Amanovna</i>	
Pragmalinguodidactic Principles in Teaching English for Philologist Students and their Application in Intercultural Communication.....	31
<i>Arzieva Bibi-Sanem Aynazarovna</i>	
Metakognitiv ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan biologiya o'quv materiallarini loyihalash, joriy etish va samaradorligini baholash.....	35
<i>Abdurasulova Gulrux Habibullayevna</i>	
Oligofreniya holatida neyropsixologik tashxislar qo'llanilishining umumiy masalalari	40
<i>Akramov Dostonbek Ikromjon o'g'li, Xojaliyeva Sarvinoz Elyorjon qizi</i>	
Oliy ta'lim muassasalari talabalarida kreativ kompetensiyani rivojlantirish pedagogik muammo sifatida ...	44
<i>Asatova Dildora Aslamovna</i>	
Ingliz tili o'qish ko'nikmalarini takomillashtirishda autentik manbalarning roli.....	49
<i>Bekmuratova Nargiza Arislanbayevna</i>	
Insuldan keyingi nutqni tiklashda logopedik reabilitatsiya va nevrologik muolajalar integratsiyasi	52
<i>Boltaboyeva Xurshida Sharofiddinovna</i>	
The Concept of Symbols in Linguoculturology	56
<i>Hamraqulova Gulandom Sodiq qizi</i>	
Buyuk ipak yo'li xalqlari o'rtasidagi pedagogik va madaniy aloqalarning vujudga kelishi.....	59
<i>Mirxalilova Nargiza Akbarovna</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarni bolalarni nutqini o'stirishga bo'lgan kasbiy-pedagogik tayyorgarligini o'stirish	63
<i>Mitaliboyeva Dildora</i>	
Koxlear implantli bolalarning eshituv–nutqiy faolligini oshirishda differensial yondashuv asosida korreksion-pedagogik ish	66
<i>Nartayeva Shahoza Yulchibayevna</i>	
Fasilitatsion yondashuv asosida kichik maktabgacha yoshdagi bolalarda adaptiv ko'nikmalarni rivojlantirishning psixologik-pedagogik mexanizmlari.....	71
<i>Normatova Nilufar Komilovna</i>	
Boshlang'ich sinflarda disgrafiyasi bo'lgan o'quvchilarda yozish kompetensiyalarini shakllantirishning ilmiy-nazariy asoslari (XIX–XXI asrlarda).....	76
<i>Qaxxorova Saidaxon, Mamarajabova Zulfiya</i>	
Raqamli texnologiyalar va onlayn platformalar orqali olimpiya ta'limini rivojlantirish: yoshlar orasida axloqiy va jismoniy madaniyatni oshirish	80
<i>Qodirov Jurabek Mamatsimonovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida sun'iy intellekt bilim va savodxonligini rivojlantiradigan innovatsion jismoniy-interaktiv o'yinlar: pedagogik model.....	83
<i>Quvonova Nodirabegim Shavkat qizi</i>	
“Sab' ai sayyor” asarida qo'llangan onomastik birliklar haqida mulohazalar	87
<i>Gadayev Oybek Yaxshiboyevich, Ravshanova Sharbatoy Rahmatilla qizi</i>	
Ijtimoiy tarmoq shifokorlarining masofaviy konsultatsiyalari shaxs psixikasi va salomatligiga ta'siri	91
<i>Askarova Nargiza Abdivaliyevna, Ravshanova Zarnigor Daminovna</i>	
Talabalar ilmiy dunyoqarashini rivojlantirishda innovatsion ta'lim texnologiyalari va interfaol metodlardan foydalanish.....	95
<i>Satvoldiyev Faxriddin Akbarali o'g'li</i>	
Innovatsion ta'lim texnologiyalari orqali pedagoglarning kreativligini rivojlantirish	99
<i>Saydullayeva Gulasal Umidjon qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalar motorikasini rivojlantirishning standart modeli	102
<i>Sirojiddinova Xamidaxon Xasanboy qizi</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarning shaxslararo munosabat kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	106
<i>Turg'unova Gulnoza Muhammadjonovna, Xodjiyeva Mahliyo</i>	

Shaxsdagi mehnat motivatsiyasi samaradorligini ta'minlashga xizmat qiluvchi korrelyatsion bog'liqliklar tahlili	109
Xusanov Samariddin Maxmadaminovich	
Auditoriyadan tashqari musiqiy mashg'ulotlarni art-terapiya yordamida tashkil etish asoslari	112
Yarashev Jo'rabek To'rayevich	
Формирование творческого мышления школьников на уроках музыки	117
Габдульманова Ильнура Минисламовна	
Теоретико-методологические основы коллаборативного обучения, кооперативных подходов и интерактивных педагогических методов	119
Жураева Мафтуна Бахтиёр кизи	
Педагогическое колесо как инструмент формирования цифровой компетентности будущих педагогов дошкольного образования.....	124
Урзова М. Б., Усманова У. Б.	
Особенности гражданского воспитания обучающихся в системе “школа–махалла” в Узбекистане ..	130
Хайдаров Шавкат Шамсиддин угли	
Педагогические условия формирования языковой грамотности у учащихся с тяжелыми нарушениями речи.....	135
Юсупова Зулайхо Бахром кизи	
Valeologik tarbiyada o'yin texnologiyalarining ahamiyati.....	139
Berkinova Charos Islomovna	
O'quvchilarda faol fuqarolik kompetensiyasi tushunchasi, mazmuni va shakllanishi	142
Buvorayeva Gulruh Shoikrom qizi	
Boshlang'ich ta'limda STEAM yondashuvi asosida o'qitishning didaktik imkoniyatlari	145
Cho'tboyeva Munisxon Eshpo'lat qizi	
Tabiatga muhabbat: maktabgacha ta'limda milliy qadriyatlar va o'yinlar orqali ekologik tarbiya	150
Ergasheva Umriniso Komilovna	
Zamonaviy ta'lim – talabalar ijtimoiy intellektini shakllantirish omilidir.....	153
Ermatova Gulnoz Pirimovna	
O'zbekistonning eng yangi tarixi fanini o'qitishda pedagogik texnologiyaning o'rni	156
Gazibekova Feruza Hakimovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining raqamli texnologiyalar muhitida tanqidiy va mustaqil fikrlashini rivojlantirish metodikasi	159
Haydarova Feruza Haydar qizi	
Talabalarda ma'naviy-axloqiy fazilatlar va sifatlarni shakllantirish mexanizmi.....	162
Jumanazarova Dilnoza Umurzaqovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning kasbga bo'lgan qiziqishlarini shakllantirishda interfaol metodlarni qo'llash texnologiyasi.....	165
Jumayeva Malika Aliyevna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarda kasbiy-nutq madaniyatini rivojlantirish.....	168
Lutfetdinova Ra'no Xusnetdinovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik rivojlanishga zamonaviy yondashuvlar va jahon tajribalari ..	172
Masharipova Barno Erkin qizi, Adilbayeva Dilnoza Adilbay qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida til o'yinlari texnologiyalarining nazariy asoslari.....	175
Masharipova Dilfuza Muxammatjon qizi	
Maktabgacha ta'lim tarbiyachisi pedagogik faoliyatining o'ziga xosligi	178
Muhammadiyeva Feruza Turakulovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini og'zaki va yozma nutqini rivojlantirishda aksiologik yondashuvdan foydalanish metodikasi.....	181
Muhiddinova Munira Xayrullayevna	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida matematika fanini o'qitishda raqamli transformatsiya vositalaridan foydalanishning metodik paradigmasi	184
Narzullayeva Sevara Omonovna	
O'qituvchining muloqot madaniyatini shakllantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	187
Nizamova Nodira Paxritdinovna	
Integrativ yondashuv asosida o'quvchilarning nutqiy kompetentligini rivojlantirishning mazmuniy izohlanishi	191
Oysha Qurbonova, Nodira Abduraimova	
Boshlang'ich ta'limda Finlandiya tajribasi	195
Nodira Sherboyeva	

Kutubxonachi kutubxona-axborot xizmati jarayonining yetakchi ishtirokchisi sifatida	198
O'ktam Nosirov	
Pedagogik ta'lim transformatsiyasida talabalarning tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantirish texnologiyasi.....	204
Rustamova Shoxista Omonjonovna	
Globallashuv sharoitida axborot-psixologik xavfsizlikni shakllantirish masalalari.....	208
Raxmatjonov Shoxjahon Dilshodbek o'g'li	
Talabalarga ingliz tilini o'qitishning zamonaviy innovatsion texnologiyalari	212
Sa'dullayeva Rushana	
Boshlang'ich sinf matematika darslarida o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish	215
Saidova Dilbar Erkinovna	
Pedagog xodimlarda tolerantlik namoyon bo'lishining determinantlari.....	218
Sattorova Maxliyo Dilmurod qizi	
Kreativ metodlar orqali maktabgacha yoshdagi bolalarda kreativ tafakkur va fikrlashni rivojlantirish	223
Sultonboyeva Baxriniso Ilhomjon qizi	
Artpedagogika texnologiyalaridan foydalanib maktabgacha yoshdagi bolalarda dialogik nutqni rivojlantirish metodikasi	226
Xolmatova Fotima Baxtiyor qizi	
Boshlang'ich ta'limda yashil kompetensiyalarni shakllantirish yo'nalishlari.....	229
Yaqubova Shoira Tog'aymuratovna	
Emotsional intellektni rivojlantirishning nazariy asoslari.....	233
Yarmatov Raxmboy Baxramovich	
Boshlang'ich ta'limda o'quv veb-saytlari orqali til kompetentligini rivojlantirish	239
Zokirova Sohiba Muxtoraliyevna, Muxammadjonova Diyorabonu Muzaffarjon qizi	
Языковые изменения в русском языке XXI века: исследование новых слов, сленга, интернет-коммуникации, влияния англицизмов и глобализации на современный русский язык	242
Марупова Дилфуза Давроновна	
Oliy ta'limda talabalarning ilmiy-tadqiqot faoliyatining maqsad va vazifalari	247
F. R. Xosilova	
Boshlang'ich ta'lim texnologiya darslarida o'quvchilarni tabiiy materiallar bilan ishlashga o'rgatish	251
Kambarov Nodirjon Sattarovich, Nasirjanova Feruzaxon Alixon qizi	
Boshlang'ich ta'limda STEAM yondashuvining qo'llanilishi va uning samaradorligi.....	256
Abdulazizova Yulduz Abdujabbor qizi	
Tabiiy fanlarni o'qitishda STEAM yondashuvi asosida kreativlikni rivojlantirish metodikasi	259
Abdullayeva Dilrabo Fayzulla qizi	
Umumta'lim maktablarida o'quvchilarda shaxs ma'naviy qiyofasini shakllantirishning zamonaviy pedagogik texnologiyalari.....	262
Aliyeva Zuxra Tursunboyevna	
Yosh avlodni madaniy-tarixiy yondashuv asosida tarbiyalashda madaniy-ma'rifiy muassasalarning o'rni..	265
Aripov Shokirjon Olimovich	
Ta'limda yangi texnologiya: 4K modeli va uni amalga oshirish yo'llari.....	268
Avliyozulova Nasiba Choriyevna	
Badiiy-tarixiy materiallarni ta'lim jarayoniga integratsiyalashning metodologik asoslari.....	272
Baratov Baxtiyorjon Qodirovich	
Bolaning maktabgacha ta'lim tashkilotiga moslashishida o'yinning roli.....	275
Barno Masharipova Erkin qizi, Zuhrobova Mahliyo Abdulatif qizi	
Boshlang'ich sinf o'qish savodxonligi darslarida integrativ yondoshuvdan foydalanish texnologiyasi	278
Ernazarova Laylo Abdusaitovna, Saidahmadova Gulrux Farrux qizi	
Bo'lajak tarbiyachilarda metarefleksiv fikrlashni rivojlantirishning psixologik-pedagogik asoslari	284
Ismailova Nilufar Isroildjanovna	
Semantic and Cross-Cultural Features of Food-Based Idioms in Karakalpak and English Languages.....	289
Jiemuratova Gulistan Koshkinbaevna	
Filolog talabalarida mustaqil fikrlash va qaror qabul qilishni rivojlantirishda metakognitiv yondashuvlarning didaktik mexanizmlari.....	292
Jo'rayeva Dilnoza Ro'zimat qizi	
Rivojlantiruvchi sohalar kompetensiyalariga integratsion yondashuv asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash texnologiyasini rivojlantirish	296
Jo'rayeva Zilola Sayfiddin qizi	

Psixologlar kasbiy komponentlarini rivojlantirishda matematik usullardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari.....	302
<i>Kuziyeva Dilnura Dilmurotovna</i>	
O'zbekiston metodik maktabida sotsiolingvistik kompetensiyani shakllantirish bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar tahlili	306
<i>Madaminova Gulzira Gulamkadirovna</i>	
Maxsus pedagogika fanlarini o'qitishning nazariy-metodik asoslari	313
<i>Maqsudova Nodira Alijonovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda metakognitiv ko'nikmalarni rivojlantirishda ertakterapiya texnologiyalaridan foydalanish metodikasi	317
<i>Muxiddinova Dilfuza Sherdor qizi</i>	
Nutq madaniyatini shakllantirishda o'qituvchi nutqining roli.....	320
<i>N. Q. Olimova</i>	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida matematika fanini o'qitishda raqamli transformatsiya vositalaridan foydalanishning metodik paradigmasi	323
<i>Narzullayeva Sevara Omonovna</i>	
O'quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantirish metodikasi	326
<i>Normirzayeva Maftunaxon Ilyosjon qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tadqiqot faoliyatini rivojlantirishda intensiv ta'lim texnologiyalarining metodik asoslari.....	329
<i>Olloqulova Farzona Umedillayevna</i>	
Maktabgacha ta'lim yoshidagi giperaktiv bolalar bilan ishlashda pedagogik kompetentligini oshirish metodikasi.....	332
<i>Raimqulova Sojida Abdusaid qizi</i>	
Talabalarning tadqiqotchilik kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy asoslari.....	335
<i>Rustamova Shoxista Omonjonovna</i>	
Inklyuziv ta'limni tashkil etishning xorijiy pedagogik amaliyotdagi modellari	339
<i>Sultonova Zarina Uchqun qizi</i>	
Xalq pedagogikasida ertaklarning tarbiyaviy va ma'naviy-ma'rifiy ahamiyati: ma'naviy begonlashuvga qarshi tarbiyaviy omil sifatida.....	343
<i>To'xtasinova Farida Davlatali qizi</i>	
B1 darajadagi talabalar uchun xorijiy tilni o'qitishda audiovizual texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirishning metodik asoslari	347
<i>Toshpulatova Shaxsanam Xolmurodovna</i>	
Kontekstli ta'lim va uning boshlang'ich ta'lim matematikasidagi ahamiyati haqida	350
<i>Umarova Nigora Alisherovna</i>	
Oiladagi psixologik muhitning o'spirinlarda to'liqsizlik kompleksi shakllanishiga ta'siri	353
<i>Xalmuratova Dilorom Abdikarimovna</i>	
Ta'limda faktcheking: misinformatsiya va dizinformatsiyaga qarshi kurashishning pedagogik asoslari	356
<i>Xidirova Maftuna Ithom qizi</i>	
Maktab o'quvchilarini falsafiy va dunyoqarashga tayyorlash omillari	362
<i>Xo'shboqova Farida Komiljon qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutq faoliyatini rivojlantirishning lingokognitiv asoslari	370
<i>Xusanova Gulruxsor To'lqin qizi, Aliyeva Muhlis Baxodir qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyasini oshirish	374
<i>Zokirova Sohobaxon Muxtaraliyevna, Erkinova Nazokatxon Anvarjon qizi</i>	
Эффективность занятий кроссфитом в повышении уровня общей физической подготовленности слушателей института повышения квалификации МВД Республики Узбекистан	377
<i>Албеков Шокир Адилбекович</i>	
Роль торговых и кочевых маршрутов в формировании лингвокультурных заимствований между Хорезмом и Южной Сибирью.....	381
<i>Сатымова Светлана Сатымовна</i>	
Использование искусственного интеллекта в обучении русскому языку как иностранному: проблемы и решения.....	385
<i>Ташева Дилором Салимовна</i>	
Проблемы использования коммуникативного метода в преподавании русского языка студентам	389
<i>Тоджибоева Наргиза Джумабоевна</i>	

OILADAGI PSIXOLOGIK MUHITNING O'SPIRINLARDA TO'LIQSIZLIK KOMPLEKSI SHAKLLANISHIGA TA'SIRI

Xalmuratova Dilorom Abdikarimovna

Nizomiy nomidagi O'zMPU "Psixologiya" kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada oiladagi psixologik muhitning o'spirinlarda to'liqsizlik kompleksi shakllanishiga ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqot ota-ona munosabatlari, emotsional qo'llab-quvvatlash, tarbiya uslublari va oilaviy nizolarning o'spirinlarning o'z-o'zini baholashiga ta'sirini o'rganadi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, psixologik xavfsiz, qo'llab-quvvatlovchi va mehrga asoslangan oilaviy atmosfera to'liqsizlik kompleksining rivojlanish xavfini kamaytiradi, aksincha ziddiyatli va tanqidga boy muhit uni kuchaytiradi.

Kalit so'zlar: o'spirinlik davri; to'liqsizlik kompleksi; oilaviy psixologik muhit; ota-ona munosabatlari; emotsional qo'llab-quvvatlash; oilaviy nizolar; tarbiya uslublari; o'ziga baho; psixologik xavfsizlik.

Abstract: This article examines the impact of the family psychological environment on the development of inferiority complex in adolescents. The study explores parent-child relationships, emotional support, parenting styles, and family conflicts and their influence on adolescents' self-esteem. The findings indicate that a psychologically safe, supportive, and emotionally warm family climate reduces the risk of developing an inferiority complex, while a conflict-ridden and highly critical environment increases its likelihood.

Key words: adolescence; inferiority complex; family psychological environment; parent-child relationships; emotional support; family conflicts; parenting styles; self-esteem; psychological safety.

Аннотация: В статье анализируется влияние семейной психологической среды на формирование комплекса неполноценности у подростков. В исследовании рассматриваются отношения родителей и детей, эмоциональная поддержка, стили воспитания и семейные конфликты, а также их роль в формировании самооценки подростков. Результаты показывают, что эмоционально безопасная и поддерживающая семейная атмосфера снижает риск развития комплекса неполноценности, тогда как конфликтная и критичная среда усиливает его проявления.

Ключевые слова: подростковый возраст; комплекс неполноценности; семейная психологическая среда; отношения родителей и детей; эмоциональная поддержка; семейные конфликты; стили воспитания; самооценка; психологическая безопасность.

KIRISH

O'spirinlik davri shaxs rivojlanishining eng murakkab va sezgir bosqichlaridan biri hisoblanadi. Ushbu davrda jismoniy, emotsional va ijtimoiy o'zgarishlar kuchayib, o'smirning "Men" obrazi shakllanadi. Aynan shu jarayonda to'liqsizlik kompleksi (A. Adler nazariyasiga ko'ra) o'zini namoyon qilishi yoki mustahkamlanishi mumkin. Psixologik tadqiqotlar ko'rsatishicha, to'liqsizlik hissining shakllanishida oilaviy omillar, ayniqsa ota-onalarning munosabati, qo'llab-quvvatlash darajasi va tarbiya uslubi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shu bois, ushbu maqola o'spirinlik davrida to'liqsizlik kompleksi shakllanishida ota-onalarning roli va ta'sir mexanizmlarini ilmiy jihatdan o'rganishni maqsad qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

O'spirinlik davri shaxs rivojlanishidagi eng muhim bosqichlardan biri bo'lib, bu davrda jismoniy, kognitiv va emotsional o'zgarishlar keskin faollashadi. Mazkur jarayonda o'smirning o'zini baholash mexanizmlari shakllanadi va shaxsiy identifikatsiya jarayoni kuchayadi. To'liqsizlik kompleksi (A. Adler ta'rifiga ko'ra) shaxsning o'zini boshqa odamlarga nisbatan yetarli emas deb his qilishi bilan bog'liq psixologik holat bo'lib, uning

kelib chiqishida oilaviy muhit hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ilmiy adabiyotlarda ko'rsatib o'tilishicha, ota-onalar bilan emotsional aloqa, tarbiya uslubi, oilaviy nizolar, muloqot sifati va qo'llab-quvvatlash darajasi o'spirinning o'zini baholash tizimiga bevosita ta'sir qiladi. O'spirinlik davri inson hayotidagi eng dinamik va murakkab rivojlanish bosqichlaridan biri bo'lib, jismoniy, emotsional, kognitiv, ijtimoiy va shaxsiy o'zgarishlarning jadal davom etishi bilan tavsiflanadi. Bu davr o'zini anglash, identifikatsiya, mustaqillik va ijtimoiy rol izlash jarayonlarining markazida turadi.

Bu davrda o'spirinlikda kuzatiladigan biologik va fiziologik o'zgarishlar yaqqol namoyon bo'ladi: endokrin tizim faoliyatining kuchayishi natijasida jismoniy o'sish tezlashadi, Ikkinchi darajali jinsiy belgilar shakllanadi, gormonal o'zgarishlar o'spirinning kayfiyat tebranishlari, sezgirlik, impulsivlikni kuchaytiradi. Tana tasviri (body image) o'spirin uchun muhim mavzuga aylanadi. Bu o'zgarishlar ko'pincha ichki noaniqlik va o'zidan norozilik hissini keltirib chiqarishi mumkin.

Kognitiv rivojlanish. O'spirinlik davrida kognitiv faoliyat sifat jihatdan o'zgaradi: Piagetga ko'ra, bu bosqich – formal-operator tafakkur davri: mavhum fikrlash shakllanadi, taxminiy mulohaza, tahlil va umumlashtirish kuchayadi, mantiqiy fikrlashning murakkab turlari rivojlanadi. Tanqidiy tafakkur kuchayadi. O'z fikrini mustaqil himoya qilish, dalillar bilan asoslashga intilish kuchayadi. Shu bilan birga, o'spirinlar ko'pincha "idealizm illati"ga berilib, hayotni haddan tashqari ideal ko'rinishda baholashlari mumkin.

Emotsional rivojlanish. O'spirinlik hissiyotlarning kuchayishi bilan ajralib turadi: kayfiyat tez-tez o'zgaradi (labil emosiyalar), kuchli sezgirlik, shaxsiy tajribalarni boshqalar bilan solishtirish kuchayadi, ichki qarama-qarshiliklar (konfliktlar) ko'payadi, kattalarning bahosiga keskin munosabat bildiradi, o'zini tushunilmayotgan deb his qiladi. Bu davrda identifikatsiya jarayoni kuchli bo'lgani uchun to'liqsizlik kompleksi, o'zini past baholash, ijtimoiy xavotir tez shakllanishi mumkin.

Ijtimoiy rivojlanish. O'spirinning ijtimoiy pozitsiyasi o'zgaradi: tengdoshlar guruhi yetakchi o'ringa chiqadi, do'stlar va "qabul qilingan guruh" (ingroup) o'spirinning xulqiga bevosita ta'sir qiladi. Oila bilan munosabatda mustaqillikka intilish kuchayadi: qarshilik, mustaqil qaror qabul qilish, o'z nuqtai nazarini himoya qilish. Shu bilan birga, oila o'spirin uchun baribir asosiy hissiy tayanch bo'lib qoladi.

Shaxsiy rivojlanish. O'spirinlik davri – shaxs shakllanishidagi muhim bosqichi hisoblanadi. "Men-kontsepsiya" shakllanadi, o'zini baholash tizimi barqarorlasha boshlaydi, mustaqillik va shaxsiy mas'uliyat rivojlanadi, qiziqishlar va qobiliyatlarni anglash kuchayadi, kasbiy o'zini aniqlash jarayoni boshlanadi. Erikson nazariyasiga ko'ra, bu bosqichning asosiy krizi: Identifikatsiya – rol chalkashuvi hisoblanadi. O'spirin o'zligini izlaydi: "Men kimman? Men qanday bo'lishni xohlayman?" kabi savollarga javob topishga harakat qiladi. Agar oilaviy va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash yetishmasa, rol chalkashuvi va o'zini past baholash kuchayadi.

Xulq-atvorning xususiyatlari. O'spirin quyidagi xulqiy xususiyatlarni ko'rsatishi mumkin: mustaqillikni oshirib ko'rsatish, tajovuzkorlik yoki keskinlik, tajriba qilishga moyillik, avtomatik taqlid (idealga ergashish), xavfli xatti-harakatlarga qiziqish kuchayishi (tajriba sifatida). Bu holatlar o'spirinlarning ongida "men ulg'ayganman" degan ichki ishonch bilan bog'liq.

O'spirin hayotida ota-ona va oilaning o'rni katta hisoblanadi. Oilaviy psixologik muhit:

- ijobiy munosabat – o'zini qadrlashni kuchaytiradi,
- tanqid va solishtirish – to'liqsizlik kompleksini kuchaytiradi,
- haddan tashqari nazorat – mustaqillik ehtiyojiga zid kelib, qo'zg'aluvchanlikni kuchaytiradi.

Qo'llab-quvvatlovchi muloqot esa– emotsional barqarorlikni oshiradi. Sog'lom oilaviy aloqa o'spirinning ijtimoiy va emotsional rivojlanishidagi eng kuchli himoya omilidir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqola nazariy-tahliliy yondashuvga asoslangan bo'lib, quyidagi metodlardan foydalanildi:

1. **Nazariy tahlil** – Adler, Erikson, Bandura, Bowlby kabi psixologlarning nazariyalari asosida o'spirinlik psixologiyasi va to'liqsizlik kompleksi mohiyati o'rganildi.
2. **Taqqoslash metodi** – turli tarbiya uslublarining psixologik oqibatlarini solishtirildi.
3. **Empirik kuzatuv va umumlashtirish** – amaliyotchi psixologlar kuzatuvlari va mavjud ilmiy tadqiqotlar natijalari qayta ishlanib, umumiy xulosalar chiqarildi.
4. **Umumlashtirish** – turli manbalardagi psixologik qarashlar integratsiya qilinib, yagona xulosa chiqarildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

1. O'spirinlar orasida to'liqsizlik kompleksi shakllanishiga olib keluvchi asosiy omillar

- ortiqcha tanqid, solishtirish, mukammallik talabi;
- past emotsional qo'llab-quvvatlash;
- ota-onaning haddan tashqari talabchanligi yoki befarqligi;
- oiladagi nizolar, qattiq nazorat, ishonchsizlik;
- bolaning fikrini e'tiborga olmaslik.

2. Ota-onalar munosabatining to'liqsizlikka ta'siri

1. **Autoritar (qattiqqo'l) ota-onalar** – o'spirinlarda o'ziga ishonchsizlik, xavotir va o'zini past baholashni kuchaytiradi.
2. **Permissiv (haddan tashqari erkin)** – o'spirinda o'zini nazorat qila olmaslik, ijtimoiy taqqoshlarda o'zini past his qilish rivojlanadi.
3. **Demokratik tarbiya** – sog'lom o'zini baholash va o'z imkoniyatlarini to'g'ri anglashni shakllantiradi.

3. Ijoiy ota-ona qo'llab-quvvatlashining natijalari

- o'spirinning shaxsiy qobiliyatlarini tan olishi va qadrlashi;
- emotsional barqarorlikni mustahkamlashi;
- o'zini o'zi qabul qilishni rivojlantirishi;
- ijtimoiy kompetensiya va kommunikativ ko'nikmalarni yaxshilashi.

Adler konsepsiyasiga ko'ra, to'liqsizlik hissi tabiiy holat bo'lib, shaxsni rivojlanishga undaydi. Biroq salbiy tajribalar, xususan ota-ona tomonidan tanqid yoki e'tiborsizlik, ushbu hissi kompleksga aylantirishi mumkin. Tadqiqotlar (Eriksonning psixososial rivojlanish nazariyasi asosida) ko'rsatadiki, o'spirinlik davri identifikatsiya va rol izlash bosqichi bo'lib, oilaviy muhit qo'llab-quvvatlovchi bo'lmasa, o'spirin o'zini yetarli emas deb his qiladi.

Bowlby tomonidan ishlab chiqilgan bog'lanish nazariyasida esa xavfsiz bog'lanish modeli bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini kuchaytirishi, beqaror bog'lanish esa to'liqsizlik kompleksi shakllanishini tezlashtirishi ta'kidlanadi. Ota-onalarning psixologik savodxonligi, muloqot madaniyati, bolani tinglash va tushunish ko'nikmalari o'spirinning o'zini anglash jarayoniga bevosita ta'sir qiladi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, ota-onaning ijoiy qo'llab-quvvatlashi to'liqsizlik kompleksining oldini olishda asosiy himoya omillardan biridir.

A. Adlerga ko'ra, to'liqsizlik hissi tabiiy bo'lib, u shaxsni o'zini rivojlantirishga undaydi. Biroq oiladagi noto'g'ri munosabatlar, tanqid yoki e'tiborsizlik ushbu hissining patologik shaklga – to'liqsizlik kompleksiga aylanishiga olib keladi.

Eriksonning psixososial rivojlanish nazariyasida o'spirinlik davri "identifikatsiya – rol chalkashuvi" bosqichi bo'lib, ota-onalarning qo'llab-quvvatlashi yetishmasa, identifikatsiya jarayoni buziladi va shaxs o'zini yetarli emas deb his qiladi. Zamonaviy empirik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ota-onaning farzandga bo'lgan emotsional yaqinligi o'spirinning o'ziga bo'lgan ishonchini 40–60% gacha kuchaytiradi. Oiladagi konstruktiv muloqot esa konflikt va ijtimoiy qo'rquvlarni kamaytiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'spirinlik davri – jismoniy, psixologik va ijtimoiy o'zgarishlar kuchayadigan, shaxsning asosiy psixologik tuzilmalarini shakllantiradigan muhim bosqichdir. Bu davrda o'spirin o'zini angelaydi, mustaqil fikrlashni o'rganadi, identifikatsiya jarayonini boshdan kechiradi, ijtimoiy rolini izlaydi. Bu jarayonlarda oilaviy muhit, tengdoshlar, ta'lim muassasasi, psixologik qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega. To'g'ri oqimli psixologik yordam o'spirinning salomatligi, ruhiy rivojiga zamin yaratadi.

Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, o'spirinlik davrida to'liqsizlik kompleksi shakllanishi ko'p omillar bilan bog'liq bo'lsa-da, ota-onalarning tarbiya uslubi, emotsional munosabati va ruhiy qo'llab-quvvatlashi eng muhim omillardan biridir. Demokratik va qo'llab-quvvatlovchi muhit o'spirinning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishga xizmat qiladi, qattiqqo'l yoki befarq munosabat esa aksincha, to'liqsizlik hissini kuchaytiradi. Shu sababli ota-onalar psixologik madaniyatini yuksaltirish, sog'lom oilaviy muloqotni rivojlantirish va o'spirinning shaxsiy qadriini e'tirof etish muhim vazifalardan hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Adler, A. (1939). The Science of Living.
2. Erikson, E. (1968). Identity: Youth and Crisis.
3. Bowlby, J. (1988). A Secure Base.
4. Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The Exercise of Control.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №12

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.